

Анотація

Харитонова Т. Є. Історичний розвиток та формування інституту прав на чужі земельні ділянки у законодавстві України. — Стаття.

Присвячена дослідженню історичного розвитку інституту прав на чужі земельні ділянки, який включає в себе сервітут, емфітевзис та суперфіцій, та його формуванню у законодавстві України. Розглянуто визначення кожного із видів прав на чужу земельну ділянку в його історичному та сучасному трактуванні, відображено їх трансформацію у законодавстві від виникнення до закріплення у сучасних нормах, визначено їх роль для розвитку цього інституту у сьогодні.

Ключові слова: права на чужі земельні ділянки; сервітут; емфітевзис; суперфіцій.

Аннотация

Харитонова Т. Е. Историческое развитие и формирование института прав на чужие земельные участки в законодательстве Украины. — Статья.

Посвящена исследованию исторического развития института прав на чужие земельные участки, который включает в себя сервитут, эмфитевзис и суперфиций, и его формированию в законодательстве Украины. Рассмотрено определение каждого из видов прав на чужой земельный участок в его историческом и современном трактовании, отображена их трансформация в законодательстве от возникновения до закрепления в современных нормах, определена их роль для развития данного института в настоящем.

Ключевые слова: права на чужие земельные участки; сервитут; эмфитевзис; суперфиций.

Summary

Kharitonova T. E. The historical development and the formation of the institute of the rights to stranger land lots in the legislation of Ukraine. — Article.

The article is devoted to the research of historical development of the institute of the rights to stranger land lots, which includes servitut, emfitevzis and superficies, and its formation in the legislation of Ukraine. The definition of each type of the rights to stranger land lots is considered in his historical and modern interpretation, their transformation is represented in the legislation from the origin to the consolidation in current standards, and their role is defined for the development of this institute at present time.

Keywords: the rights to stranger land lots; servitut, emfitevzis; superficies.

УДК 349.422:631.8

С. І. Бугера

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Забезпечення належної якості сільськогосподарської продукції є базовою складовою її конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. При цьому органічне виробництво сільськогосподарської продукції не тільки позитивно впливає на її якість, але й забезпечує ефективне використання природно-ресурсного потенціалу та сприяє покращенню стану оточуючого природного середовища.

Разом з цим впровадження органічного виробництва сільськогосподарської продукції потребує відповідного правового регулювання та вирішення загальних питань екологічної безпеки, оскільки аграрне виробництво функціонує

у відкритих екосистемах. Зокрема, на думку В. С. Луцько, внаслідок недостатньо виваженої стратегії держави у сфері екологічної безпеки, її орієнтації на ліквідаційні підходи при розв'язанні проблеми, а не здійснення більш доцільних превентивних заходів, зростає кількість надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження, у зв'язку з чим щороку на ліквідацію їх наслідків спрямовується усе більше матеріальних і фінансових ресурсів. Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України має супроводжуватись створенням безпечного стану довкілля для життєдіяльності суспільства і кожної людини, гарантуванням прийняттого рівня екологічної безпеки [1, 13].

Метою статті є вдосконалення правового регулювання органічного виробництва сільськогосподарської продукції. Зокрема, передбачається здійснення аналізу правових норм проекту Закону України «Про органічне виробництво» та розробка практичних рекомендацій для забезпечення встановленого рівня якості сільськогосподарської продукції органічного виробництва.

Необхідно зазначити, що в Україні органічний рух стартував наприкінці 1990-х, однак лише протягом останніх років цей прогрес став відчутним. Якщо у 2002 році лише 31 господарство мало статус «органічного», то у 2008-му таких підприємств в Україні налічувалося вже 118 [2, 11]. В Україні щороку зростають площі органічних сільськогосподарських земель, сертифікованих міжнародними лабораторіями відповідно до норм Євросоюзу. З 2002-го до 2008 року ці площі зросли із 160 тис. до 270 тис. гектарів [3, 10].

Загалом природно-кліматичні умови та родючі землі багатьох регіонів України сприятливі для втілення в життя заходів щодо запровадження органічного виробництва [4, 9]. Однак невирішеними залишаються питання правового забезпечення цього процесу і особливо в частині використання пестицидів та агрохімікатів. Існуюча ж законодавча база з цього питання містить лише загальні правові норми. Так, згідно зі ст. 4 Закону України «Про пестициди і агрохімікати» від 2 березня 1995 року № 86/95-ВР пестициди і агрохімікати вітчизняного, а також іноземного виробництва, що завозяться для використання на територію України, повинні відповідати встановленим вимогам щодо безпечності для здоров'я людини та навколишнього природного середовища за умови дотримання регламентів їх застосування. Обов'язковою умовою державної реєстрації пестицидів та агрохімікатів є наявність відповідної документації щодо їх безпечного застосування, включаючи позитивний висновок державної санітарно-епідеміологічної експертизи, методик визначення залишкових кількостей пестицидів і агрохімікатів у сільськогосподарській продукції, кормах, харчових продуктах, ґрунті, воді, повітрі. При цьому у спеціальних сировинних зонах, призначених для вирощування продукції для дитячого і дієтичного харчування, пестициди і агрохімікати застосовуються за спеціальними технологіями, які забезпечують одержання продукції, що відповідає санітарно-гігієнічним вимогам до дитячого та дієтичного харчування.

Необхідно зазначити, що до Верховної Ради України внесено законопроект «Про органічне виробництво» (реєстр. № 7003 від 19 липня 2010 року), який прийнятий за основу відповідно до Постанови Верховної Ради України № 2955-VI

від 1 лютого 2011 року. Законопроектом, зокрема, передбачається визначення правових, економічних, соціальних та організаційних основ ведення органічного сільського господарства, вимог щодо вирощування, виробництва, перероблення, сертифікації, етикетування, перевезення, зберігання та реалізації органічної продукції і сировини.

Говорячи про нагальність прийняття такого закону, М. Томенко зазначив, що сучасна ситуація на світовому продовольчому ринку характеризується підвищенням попиту на якісні та безпечні продукти харчування та зростанням інтересу споживачів до продукції, яка має назву «органічні продукти харчування» [5, 2].

В пояснювальній записці до законопроекту «Про органічне виробництво», зокрема, вказується, що зазначений напрямок аграрного виробництва набуває все більшого поширення в багатьох країнах світу і є найдинамічнішим сектором у галузі. Він починаючи з 1970-х років збільшується на 10–12 % щорічно. Обсяг світового ринку органічних продуктів на сьогодні оцінюється на рівні понад 40 млрд доларів США в рік. Україна за своїми природно-кліматичним та ґрунтовим потенціалом має унікальну можливість зайняти одне з провідних місць серед виробників органічної продукції. Разом з тим реалізація цього потенціалу розвивається повільно і безсистемно, головним чином через відсутність законодавчої бази, недостатній рівень організаційної роботи, невизначеність щодо реального координатора проблеми.

При цьому згідно з ст. 1 законопроекту «Про органічне виробництво» органічне виробництво — це діяльність операторів, що застосовують принципи, правила та методи органічного виробництва на всіх етапах його виробництва, які дозволяють виготовляти натуральні продукти з оздоровчими властивостями; а також зберігати та відновлювати природні ресурси у процесі виробничої діяльності.

Органічна продукція — це продукція, отримана в результаті переробки органічної сировини, яка в свою чергу отримана в результаті сертифікованого органічного виробництва відповідно до Правил органічного виробництва — нормативно-правового акта, який регламентує вимоги до органічного виробництва на всіх стадіях виробництва, переробки та реалізації органічної продукції. При цьому під стадіями органічного виробництва мається на увазі виробництво (вирощування) органічної продукції, її переробка, пакування, маркування, перевезення, зберігання та реалізація, а також, у відповідних випадках, реклама, діяльність з експорту-імпорту і укладення договорів з субпідрядниками.

Відповідно до правових норм даного законопроекту його сфера дії поширюється на органічну продукцію, яка включає в себе: неперероблену сільськогосподарську продукцію; перероблену сільськогосподарську продукцію; продукцію бджільництва; дикороси; продукцію аквакультури; корми; насіннєвий і садивний матеріал; дріжджі, які використовуються як харчові продукти або корми; іншу продукцію, яка вироблена відповідно до вимог цього Закону та Правил органічного виробництва.

При цьому органічне виробництво ґрунтується на загальних принципах сприяння розвитку біологічних процесів у агроєкосистемах з максимальним вико-

ристанням їхніх внутрішніх природних ресурсів, що передбачає: 1) планування і організацію біологічних процесів, що співіснують у відповідних екосистемах з використанням їх внутрішніх природних ресурсів методами, що забезпечують: використання живих організмів і механічних методів виробництва; виробництво продукції рослинництва і тваринництва з урахуванням місцевих умов, виробництво водних організмів на засадах раціонального використання рибних ресурсів; заборону використання хімічно синтезованих речовин. Використання хімічно синтезованих речовин дозволяється у виняткових випадках, визначених Правилами органічного виробництва; виключення застосування генетично модифікованих організмів, продуктів їх переробки або продуктів, вироблених з генетично модифікованих організмів (ГМО); оцінку ризиків і, за потреби, використання запобіжних і профілактичних заходів; 2) обмеження застосування вхідних ресурсів. Допускається використання, у виняткових випадках: вхідних ресурсів, отриманих у результаті органічного виробництва; природних речовин або речовин, які отримані природним шляхом; мінеральних добрив природного походження; 3) в окремих випадках, гнучкості правил щодо виробництва органічної продукції з урахуванням санітарно-епідемічного стану, регіональних кліматичних відмінностей і місцевих умов, етапів розвитку і специфічних агровиробничих підходів.

Необхідно зазначити, що відповідно до вказаного законопроекту органічне виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється згідно з Правилами органічного виробництва. При цьому до структури Правил органічного виробництва входять: порядок виробництва непереробленої сільськогосподарської продукції рослинного походження, в тому числі грибів; порядок виробництва непереробленої сільськогосподарської продукції тваринного походження; порядок виробництва аквакультури; порядок ведення органічного бджільництва; порядок переробки органічних продуктів рослинного та тваринного походження, в тому числі виробництва вина; порядок виробництва та переробки сировини, кормів та органічних дріжджів; порядок збору дикоросів, лісової продукції та водоростей; порядок перехідного періоду органічного виробництва; порядок інспектування та сертифікації органічного виробництва; порядок маркування органічної продукції та використання відповідного державного логотипу; порядок перевезення, зберігання та реалізації органічної продукції; порядок експорту-імпорту органічної продукції; порядок акредитації органів сертифікації органічного виробництва; порядок здійснення державного нагляду та контролю на всіх стадіях виробництва, переробки та реалізації органічної продукції, а також за діяльністю органів сертифікації органічного виробництва; порядок та критерії для видачі дозволів на використання в органічному виробництві продуктів і речовин, невизначених у додатках до Правил органічного виробництва.

При цьому додатки до Правил органічного виробництва містять вимоги до придатності земель для виробництва органічної продукції; вимоги до засобів захисту рослин і тварин, дозволених для використання в органічному виробництві, та їх перелік; вимоги до добрив, хімічних субстанцій та біологічних

препаратів, які дозволено застосовувати в органічному виробництві, та їх перелік; вимоги до неорганічних кормових матеріалів рослинного походження, кормових матеріалів тваринного і мінерального походження та інших речовин, які застосовуються у годівлі тварин, та їх перелік; вимоги до кормових та технологічних добавок та їх перелік; вимоги до препаратів, призначених для очищення і дезінфекції ставків, кліток, будівель і споруд, які використовуються у тваринництві, та їх перелік; вимоги до препаратів, призначених для очищення і дезінфекції будівель і споруд, які використовуються у рослинництві, та їх перелік; вимоги до порід тварин, вегетативного садивного матеріалу і насіння, які дозволено використовувати в органічному виробництві.

Важливим є те, що в органічному виробництві забороняється використання ГМО, похідних ГМО і продуктів, вироблених з ГМО, як харчових продуктів, кормів, технологічних добавок, препаратів захисту рослин та покращення ґрунту, добрив, насіння, вегетативного садивного матеріалу, мікроорганізмів і тварин. Також забороняється використання іонізуючої радіації для обробки органічних харчових продуктів, кормів або сировини, яка використовується у органічних харчових продуктах чи кормах.

Органічна продукція може бути вироблена на землях сільськогосподарського, лісового чи водного призначення. Оцінка придатності земель та об'єктів для виробництва органічної продукції здійснюється органом сертифікації з підключенням відповідних науково-дослідних інститутів, лабораторій якості і безпеки продукції відповідно до Принципів та Правил органічного виробництва.

Органічна продукція також підлягає обов'язковій сертифікації відповідно до законодавства України. Сертифікація органічного виробництва здійснюється органами сертифікації з метою встановлення відповідності органічної продукції вимогам, висунутим до виробництва, переробки та реалізації органічної продукції, що визначене Правилами органічного виробництва. Після подання оператором заяви про перехід на органічне виробництво відповідний орган сертифікації затверджує план переходу на органічне виробництво. З моменту подання заяви встановленого зразка, що засвідчує намір та бажання оператора перейти на органічне виробництво, розпочинається перехідний період. Після успішного проходження перехідного періоду видається сертифікат встановленого зразка, а продукція отримує право маркуватися як органічна. Після незадовільного проходження перехідного періоду видається сертифікаційне рішення встановленого зразка і продукція не може маркуватися як органічна. Продукція, вирощена у період перехідного періоду після отримання відповідного сертифіката, отримує спеціальний статус та може маркуватися як органічна продукція перехідного періоду. Органи сертифікації зобов'язані надати підтверджуючий документ (сертифікаційне рішення або сертифікат) оператору, який знаходиться під їх контролем і у сфері своєї діяльності відповідає вимогам, встановленим законодавством. Таке сертифікаційне рішення або сертифікат повинні ідентифікувати оператора та тип (асортимент), кількість продукції, а також містити термін його дії. Форма сертифікаційного рішення та сертифіката затверджується Кабінетом Міністрів України. У разі виявлення пору-

шень вимог, встановлених для виробництва, переробки, реалізації органічної продукції, орган сертифікації має право призупинити або позбавити такого оператора відповідного сертифіката. Сертифікація органічного виробництва проводиться на платній основі. Органи сертифікації органічного виробництва державної форми власності проводять сертифікацію згідно з розцінками, затвердженими уповноваженим органом влади. Органи сертифікації несуть відповідальність за повноту і обґрунтованість висновку щодо придатності земель і ґрунтів для органічного виробництва і одержання високоякісної продукції.

Правовими нормами законопроекту «Про органічне виробництво» також регламентуються питання якості землі, що є важливим з точки зору прямого взаємозв'язку між якістю землі, якістю продукції галузі рослинництва та відповідно якістю продукції галузі тваринництва. Зокрема, не допускається погіршення якості землі (зниження її родючості) порівняно з попереднім періодом господарювання. Для цього в господарствах органічного виробництва складаються науково обґрунтовані системи удобрення та проводиться систематичний моніторинг за станом родючості ґрунту. У разі деградації ґрунтового покриву за основними агрохімічними і токсикологічними показниками оператор несе адміністративну або кримінальну відповідальність, передбачену Земельним кодексом України.

Отже, законопроект «Про органічне виробництво» формує законодавчу базу щодо розвитку нового напрямку сільськогосподарського виробництва — органічного виробництва, яке передбачає найбільш раціональне використання природно-ресурсного потенціалу та формує новий рівень якості сільськогосподарської продукції. Законопроект також передбачає наявність певного перехідного періоду до органічного виробництва сільськогосподарської продукції, що дозволяє суб'єктам аграрного виробництва забезпечити відповідні технологічні вимоги до процесу виробництва продукції даного виду. Загалом вдосконалення правового регулювання ведення органічного виробництва сільськогосподарської продукції є логічним доповненням правового регулювання екологічної безпеки продуктів харчування.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що для вдосконалення правового регулювання органічного виробництва сільськогосподарської продукції та забезпечення її якості доцільним є законодавче закріплення Державного класифікатора сільськогосподарської продукції органічного виробництва. Структурно класифікатор може мати такі елементи: 1) сільськогосподарська продукція органічного виробництва харчового призначення; 2) сільськогосподарська продукція органічного виробництва для дитячого харчування; 3) сільськогосподарська продукція органічного виробництва лікувально-профілактичного призначення; 4) сільськогосподарська продукція органічного виробництва для приготування кормів; 5) сільськогосподарська продукція органічного виробництва нехарчова. Законодавче закріплення даного класифікатора дозволить чітко визначити перелік сільськогосподарської продукції, яку технологічно можливо виробляти, використовуючи технології органічного виробництва, та відповідно гарантувати встановлений рівень її якості. Це також сприятиме здійсненню

ефективного державного контролю за якістю продукції органічного виробництва, а також створить дієвий механізм уникнення її фальсифікації та дозволить забезпечити права споживачів даного виду продукції.

Доцільним є також внесення доповнень до абз. 2 ст. 2 проекту закону «Про органічне виробництво» в такій редакції: «Сфера дії Закону поширюється на органічну продукцію, яка включена до переліку Державного класифікатора сільськогосподарської продукції органічного виробництва».

Література

1. Луцько В. С. Удосконалення економічного механізму регулювання екологічної безпеки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.08.01 / В. С. Луцько. — К., 2001. — 19 с.
2. Єгорова І. Меню у стилі органік // Голос України. — 2009. — № 194. — С. 11.
3. Косянчук І. Бути городником — модно // Урядовий кур'єр. — 2009. — № 163. — С. 10.
4. Кирей В. Вироблятимуть екологічно чисту продукцію // Урядовий кур'єр. — 2009. — № 110. — С. 9.
5. Нам потрібен закон «Про органічне виробництво» // Голос України. — 2010. — № 135. — С. 2.

Анотація

Бугера С. І. Правове регулювання органічного виробництва сільськогосподарської продукції. — Стаття.

У статті розглядаються проблеми вдосконалення правового регулювання якості сільськогосподарської продукції органічного виробництва. Зокрема, аналізуються правові норми законопроекту «Про органічне виробництво» та пропонується законодавче закріплення Державного класифікатора сільськогосподарської продукції органічного виробництва.

Ключові слова: сільськогосподарська продукція, органічне виробництво, якість, правове регулювання.

Анотация

Бугера С. И. Правовое регулирование органического производства сельскохозяйственной продукции. — Статья.

В статье рассматриваются проблемы усовершенствования правового регулирования качества сельскохозяйственной продукции органического производства. В частности, анализируются правовые нормы законопроекта «Об органическом производстве» и предлагается законодательное закрепление Государственного классификатора сельскохозяйственной продукции органического производства.

Ключевые слова: сельскохозяйственная продукция, органическое производство, качество, правовое регулирование.

Summary

Bugera S. I. Legal regulation of organic manufacture of agricultural production. — Article.

In clause is considered problems of improvement of legal regulation of quality of agricultural production of organic manufacture. The rules of law of the administration bill "About organic manufacture" in particular are analyzed and the legislative fastening of the State qualifier of agricultural production of organic manufacture is offered.

Keywords: agricultural production, organic manufacture, quality, legal regulation.